

oudheidkundige Vereniging
oud Vorden

te Vorden

Vordense Kronyck

28^e jaargang, no. 2, december 2010

NAIJVER IN 19E-EEUWS VORDEN

A.C.J. VIERSSEN

De Koninklijke Bibliotheek is eind 2006 begonnen met een majeur project: Het digitaliseren van acht miljoen krantenpagina's, waarvan de oudste uit 1618 dateren. Het eerste miljoen kan sinds mei 2010 geraadpleegd worden op de site <http://kranten.kb.nl>. Het project gaat zo'n € 12,5 miljoen kosten. De planning is dat het eind 2011 wordt afgerond. Tot de eerste selectie behoren niet alleen landelijk verspreide kranten, maar ook een aantal regionale, waaronder de Arnhemsche Courant van 1814 tot 1850. De Zutphensche Courant werd helaas nog(?) niet geselecteerd. Een zoekmachine maakt het mogelijk om de volledige tekst te doorzoeken. De kranten zijn gescand naar pdf-documenten, soms van microfilm. Doordat oude exemplaren niet altijd geheel onbeschadigd zijn en doordat de oude zettechnieken soms letters aan elkaar koppelden, gaat het zoeken ook wel eens mis, maar een kniesoor die daarop let. Het project maakt een schat aan historische informatie op een laagdrempelige manier toegankelijk voor eenieder.

Bij het snuffelen op de genoemde site stuitte schrijver dezes op een drietal opmerkelijke advertenties in Het Nieuws van den Dag (een voorloper van De Telegraaf) van 1878, alle anoniem en elk onder het kopje 'VORDEN'. De eerste stond in de editie van woensdag 29 mei 1878. De tekst luidde:

Eenige belangstellenden van Vorden achten zich verplicht ter kennis van bezoekers der genoemde plaats te brengen, dat, ofschoon de wandeling op het goed van het «Huis Vorden» verboden is, er evenwel nog in den naasten omtrek van het dorp vele fraaie en aangename wandelingen zijn, alsook om de Huizen «Enzerink», «den Bramel», «Kieftenkamp» en «Decanie» en in de prachtige Lanen van het boschrijke en bekoorlijk gelegen Landgoed «Hackfort»,

waar op de mooiste punten Banken zullen geplaatst worden ter beschikking der wandelaars.

VORDEN.
Eenige belangstellenden van Vorden achten zich verplicht ter kennis van bezoekers der genoemde plaats te brengen, dat, ofschoon de wandeling op het goed van het «Huis Vorden» verboden is, er evenwel nog in den naasten omtrek van het dorp vele fraaie en aangename wandelingen zijn, alsook om de Huizen «Enzerink», «den Bramel», «Kieftenkamp» en «Decanie» en in de prachtige Lanen van het boschrijke en bekoorlijk gelegen Landgoed «Hackfort», waar op de mooiste punten Banken zullen geplaatst worden ter beschikking der wandelaars.

Hoewel de Vereeniging tot Bevordering van Vreemdelingenverkeer en Plaatselijke Belangen te Vorden pas in juni 1904 werd opgericht, waren er (ruim) voor die tijd kennelijk ook al personen aan wie het toerisme ter harte ging. Intrigerend is echter de bijzin: *ofschoon de wandeling op het goed van het «Huis Vorden» verboden is*. Hij suggereert dat het bedoelde verbod nog maar van recente datum was en dat de steller van de advertentie beducht was voor negatieve effecten op het aantal vreemdelingen

dat Vorden als reisbestemming zou kiezen. Bovendien kan er een impliciet verwijt in gelezen worden in de richting van de eigenaar van het goed, die de wandeling niet langer toestond. Over dat laatste meer in het navolgende.

Eerst de tweede advertentie, geplaatst op maandag 3 juni 1878:

De optimistische beschouwingen over de **Wandelingen van Vorden** dringen tot eenige wijziging, ter inlichting van belanghebbenden.

Vooreerst: de **Dekanie** is een ordinair woonhuis met moestuin, even buiten het dorp gelegen; vóór het huis strekt zich uit een weiland, en vlak achter de publieke weg.

Het plaatsen van banken op **Hackfort** (een onbewoond landgoed), hoe gaarne ook gewenscht door velen, wegens den afstand en den zonnigen weg er henen, zal wel tot de vrome wenschen blijven.

Bramel en **Enzerink** zijn lieve en vrije wandelingen, doch de wandelaars

zullen moeten erkennen, dat de wandeling er henen van het dorp bijna voldoende is, en zich kenmerkt door zandige en zonnige wegen.

Dit is de eenvoudige voorstelling der Vordensche wandelingen.

<p style="text-align: center;">VORDEN.</p> <p>De optimistische beschouwingen over de Wandelingen van Vorden dringen tot eenige wijziging, ter inlichting van belanghebbenden.</p> <p>Vooreerst: de Dekanie is een ordinair woonhuis met moestuin, even buiten het dorp gelegen; vóór het huis strekt zich uit een weiland, en vlak achter de publieke weg.</p> <p>Het plaatsen van banken op Hackfort (een onbewoond landgoed), hoe gaarne ook gewenscht door velen, wegens den afstand en den zonnigen weg er henen, zal wel tot de vrome wenschen blijven.</p> <p>Bramel en Enzerink zijn lieve en vrije wandelingen, doch de wandelaars zullen erkennen, dat de wandeling er henen van het dorp bijna voldoende is, en zich kenmerkt door zandige en zonnige wegen.</p> <p>Dit is de eenvoudige voorstelling der Vordensche wandelingen.</p>

Wat een naijver spreekt er uit deze tekst! Het was allemaal maar niets, daar in Vorden. De Decanije heeft helemaal geen wandelpaden, de banken op Hackfort, om uit te puffen van 'hoe warm het was en hoe ver', zitten er niet in en ook voor Het Enzerinck en Den Bramel geldt dat je al te warm en te uitgeput bent om te wandelen als je er eenmaal aangekomen bent. Merk op dat de 'zonnige wegen', die in hedendaagse oren als een aanbeveling klinken, toentertijd als nadeel werden aangemerkt. Je mocht eens een kleurtje opdoen. Dat was niet de bedoeling. Overigens klopt het dat Hackfort ten tijde van deze 'advertentiewisseling' onbewoond was. Waarom dat voor wandelaars een minpunt zou kunnen zijn – want zo lijkt het wel bedoeld – blijft onduidelijk. Nog onduidelijker is, wie er achter deze tweede advertentie zat. De eerste zal wellicht afkomstig zijn van de houders van de plaatselijke logementen, Ensink (Het Wapen van Gelderland; nu Hotel Bakker) en Brandenburg (Het Wapen van Vorden; nu De Herberg) en/of andere neringdoenden. Maar de tweede? Denkbaar is dat inwoners van een rivaliserend toeristenoord-avant-la-lettre de Vordenaren een hak hebben willen zetten. Of was het iemand die een persoonlijke vete had met de opsteller(s) van de eerste advertentie? We zullen het wel nooit te weten komen.

Dan volgt op zaterdag 8 juni 1878 een derde advertentie:

Eenige belangstellenden van Vorden achten zich verplicht ter kennis van bezoekers der genoemde plaats te brengen, dat de wandelingen om het goed

van het Kasteel «*Vorden*» zal verboden zijn voor het Publiek, omdat het publiek misbruik gemaakt heeft van de meestmogelijke vrijgevigheid van den Eigenaar, doch dat op aanvraag nog wel aan enkelen vergunning gegeven wordt om te wandelen. Wat de wandelingen om de Huizen Enzerink, Bramel, Kieftenkamp en Hackfort aangaat, moet men opmerken dat die goederen allen op minstens een half uur van het dorp gelegen zijn en dat daar geen wandelingen maar zonnige wegen heen leiden en dat de «*Decanie*» geen Buitengoed is, en zodoende ook geen enkele wandeling bezit.

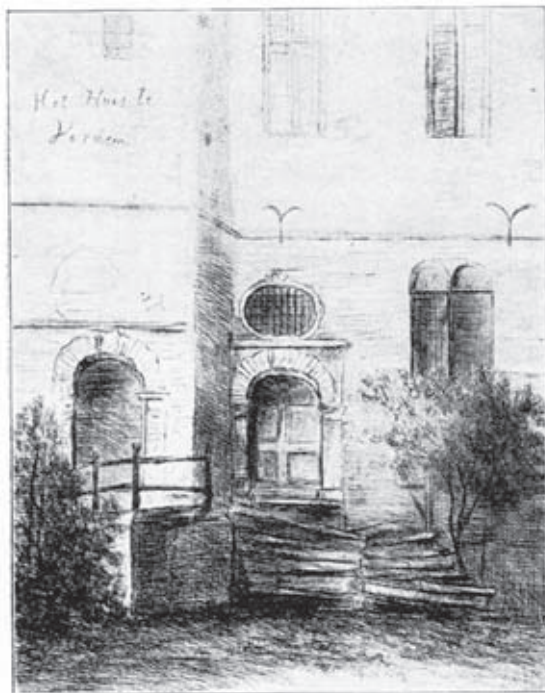
Van wie is deze tekst afkomstig? Van de eerste adverteerder, in een poging om de inkomensschade te beperken door een reëel beeld te geven op een niet-tendentieuze toon en mogelijk ook omdat de sneer richting de eigenaar van Huis Vorden in de eerste advertentie niet zo bedoeld was? Dan maakt hij wel een behoorlijke knieval voor zijn rivaal, waar het diens inhoudelijke kritiek op het jubelende eerste bericht betreft. Of van de tweede adverteerder, die zijn kritiek nog eens wil onderstrepen en tevens in het gevlj wil komen bij de eigenaar van het Huis Vorden? Of was het de eigenaar van het Huis Vorden zelf, die indirect wilde laten weten dat hij niet zonder reden de openstelling van zijn goed beëindigd had en tevens de kritiek uit de tweede advertentie wilde onderstrepen – zij het op een meer beschaafde en ingetogen wijze? Deze derde hypothese lijkt de meest acceptabele.

De eigenaar van het Huis Vorden was op dat moment Paulus Antony baron van der Borch. Weinige jaren voor de plaatsing van de besproken advertenties had hij het op 27-jarige leeftijd geërfd van zijn oom Arend, die op 9 maart 1871 was overleden. Arend baron van der Borch had het Huis en goed Vorden in 1836 van zijn vader geërfd, maar woonde tot zijn dood op zijn ouderlijk huis, Huis Verwolde. Hij bleef ongetrouwd en woonde in bij zijn jongere broer Willem François Emile, die Huis en goed Verwolde erfde. Werner¹ schrijft in 1891: *Arend van der Borch bewoonde het kasteel Vorden evenmin als zijn vader; onderhield deze laatste het echter tijdens zijn leven nog tamelijk wel, eerstgenoemde liet het geheel vervallen, zoodat het meer en meer op eene ruïne begon te lijken.*

¹ H.M. Werner, *Het Kasteel Vorden*, in: *Geldersche Volks-Almanak voor het schrikkeljaar 1892*, bladzijde 53.

Craandijk, de ‘wandelende dominee’, geeft een (typisch 19e-eeuwse, romantische) beschrijving van deze situatie²:

Gelijk het daar oprees uit de ruig begroeide gracht, met zijn grauw bemoste muren, met zijn kleine ramen, door vervelooze luiken half gesloten, en met de verweerde ruitjes, in lood gevat, met zijn leien dak, waarop de tijd zijn roode, purperen en gele tinten had getooverd, maakte een’ diepen en onvergetelijken indruk. En wie de brug was overgegaan en het voorplein aan de beek betrad, waar de ingang was van het huis, wie daar stond voor het front met zijn’ ouden toren in den hoek, door den vooruitspringenden vleugel gevormd, met de gebroken hardsteenen trappen van de stoep en den weelderigen overvloed van klimplanten, neêrhangend langs den hoogen muur, voor de gesloten vensters, om den ronden boog der lage deur, die moest al zeer weinig dichterlijks in zich hebben, als de geest der droomen niet vaardig over hem werd en het oude huis te Vorden niet met machtige taal had gesproken tot zijn gemoed.

De ingang van kasteel Vorden in 1864, zoals Craandijk die omschrijft “met de gebroken hardsteenen trappen van de stoep en den weelderigen overvloed van klimplanten, neêrhangend langs den hoogen muur, voor de gesloten vensters, om den ronden boog der lage deur”, behalve dat de klimplanten nog niet zo weelderig waren. Of misschien overdreef Craandijk...

Ets mr. W.M.J. van Dielen.

Ontleend aan E.W. Moes en K. Sluyterman, Nederlandsche Kasteelen en hun historie, tweede deel, Amsterdam, Uitgevers-Maatschappij “Elsevier”, 1914, bladzijde 152.

² J. Craandijk, *Wandelingen door Nederland, Gelderland II*, vierde druk, Haarlem, z.j., bladzijden 10-11. Het eerste citaat dat volgt is ook opgenomen in G. Emsbroek, *De Konijnenbult*, eigen uitgave 2006, bladzijde 30-31. Het verslag van Craandijk van diens bezoek aan Vorden dateert van 1875, maar getuige zijn beschrijving van de toestand van vóór 1872 zal hij ook een eerder bezoek gebracht hebben.

Even verderop vervolgt Craandijk:

Sedert eenigen tijd is het veranderd. Het kasteel kreeg een' nieuwen eigenaar. De baron P.A. van der Borch van Vorden besloot het zelf te gaan bewonen. Maar voor een' edelman met zijn gezin was het huis, gelijk het was, onbewoonbaar. Daar werd een Engelsche aanleg gemaakt, met heldere vijvers en smaakvol plantsoen. Het oude front werd gerestaureerd en in den achtergevel, die naar den straatweg gekeerd was, werd de hoofdingang aangebracht, met een brug over den vijver. De kleine vensters met de looden ruitjes en de houten luiken werden verwisseld voor grote kruisramen met spiegelglas. Het mos werd van muren en daken verwijderd en op het buitenhof werd een nieuwe stal gebouwd.

Ontleend aan H.M. Werner, "het Kasteel Vorden", Geldersche Volks-Almanak 1892.

Het moet een ingrijpende operatie geweest zijn. Toen die was afgerond, vestigde P.A. van der Borch zich er metterwoon, tezamen met Johanna Maria barones van Nagell, met wie hij op 8 augustus 1872 was getrouwd. Hun veertien kinderen werden er geboren; de eerste op 18 juni 1873. Dat zo'n jong gezin enige privacy op prijs stelde kan men zich voorstellen. Ook is het te billijken dat een eigenaar, die veel geld en moeite geïnvesteerd heeft om een vervallen goed weer op te knappen, zich ergert aan bezoekers die hem 'de schillen en de dozen' laten, of erger, en besluit om dan maar een punt te zetten achter de openstelling. Maar zowel binnen een kleine dorpsgemeenschap als in adellijke kringen was en is het hebben van een goede naam een gevoelig punt. Vandaar de hierboven geuite veronderstelling dat de redengeving voor het sluiten van de wandelingen op het goed Vorden, en de aankondiging dat uitzonderingen mogelijk zijn, wel eens uit de pen van Paulus Antony baron van der Borch van Vorden gevloeid kunnen zijn.

DE BUURT

D.W. BORGMAN

In het verleden had de buurt een grote taak in de gemeenschap. In de kleine dorpen en vooral op het platteland was burenhulp onmisbaar. Na de oorlog kwamen er steeds meer burgers uit het westen van het land en ook uit de omliggende steden op het platteland wonen. Zij vestigden zich onder andere in leeggekomen boerderijtjes, waarvan de eigenaar geen opvolger had. Het was erg moeilijk om deze mensen uit te leggen wat de buurt inhield en wat haar taak was.

Je moest minimaal twaalf burens hebben en wel: vier naaste burens of *noodnaobers* en acht gewone burens of *naobers*. Van die vier naasten moest er één zijn die twee paarden had want hij moest bij begrafeningen de lijkwagen rijden en bij bruiloften de trouwkoets met het bruidspaar. Dat was de eerste boer of *liekboer*.

Dan had men de tweede boer die de naaste familie reed en de rest reed de overige familie.

De acht gewone burens moesten de lijkdragers dragen en naast de lijkwagen lopen.

Als er iemand was overleden, ging men direct naar de eerste naaste om het te vertellen. Deze ging naar de andere naaste burens en samen gingen ze naar het sterfhuis om de dode af te leggen en tevens werden daar de luiken op *dodenstand* gezet. De eerste buurman ging daarna bij de andere burens aanzeggen wie er overleden was en wanneer men bij het sterfhuis werd verwacht om de taken te verdelen. Daarna ging hij naar de dominee of de pastoor. Ook ging hij naar de koster van de kerk, want deze moest de eerstvolgende morgen de klok luiden.

Bij ons in Vierakker-Wichmond was dat om 11 uur bij de hervormden en om 11u 30 bij de rooms-katholieken. Dat is nog steeds zo. Verder ging hij naar de timmerman om een lijkdragers te bestellen. Wanneer deze de kist een paar dagen later klaar had, werd de overledene door de timmerman en de twee naaste burens gekist. Verder ging de eerste buur naar het gemeentehuis om de dode uit te laten schrijven en een graf te laten delven.

“Mooi maken”

Vroeger kende men nog geen rouwkaarten en moest iedereen die op de begrafenis genodigd werd, aangezegd worden. De buurt kwam dus zo snel mogelijk bijeen om de routes vast te stellen. Die werden daarna verdeeld onder hen die de meeste tijd hadden. Zij kregen daarvoor een vergoeding van de andere burens.

Bij de hervormden werd de afscheidsdienst aan

huis gehouden. De naaste buurvrouwen verzorgden de koffie. De rooms-katholieken gingen naar de kerk, voor de mis met eucharistieviering, voor de rest was alles hetzelfde.

Bij de uitvaart had de timmerman de leiding. Onder zijn leiding namen de burens de kist op en droegen deze over de deel naar buiten. Bij een huwelijk gingen men via de voordeur naar binnen, maar uitgedragen werd men over de deel, langs het vee naar buiten.

De bruidegom wordt door de burens opgehaald en naar het huis van de bruid gereden, waar zij wordt opgehaald, om vervolgens samen met de bruidegom naar het Gemeentehuis en, eventueel, kerk gebracht te worden.

De kist werd op de lijkwagen, vroeger gewoon de boerenwagen, gezet. De timmerman zette zich aan het hoofd van de stoet, de burens liepen naast de wagen, aan weerszijden vier.

De naaste familie werd door de andere burens gereden. De verdere familie had eigen vervoer, waarmee ze 's morgens waren gekomen. Wanneer de stoet het sterfhuis had verlaten, deden de naaste buurvrouwen de vensters weer open en maakten alles gereed voor de koffietafel.

Na de teraardebestelling keerden alle genodigden en de burens weer terug naar het sterfhuis voor de koffietafel. Al naar gelang de sfeer in het sterfhuis bleven sommige familieleden nog wat langer napraten. Men zag elkaar niet zo vaak, vooral zij die verder weg woonden. Dat is tegenwoordig nog zo. Vooral bij het overlijden van een oud familielid is het voor de neven en nichten ook een beetje een familiereünie.

Wanneer de genodigden weer huiswaarts keerden, ruimden de naaste burens de boel op en spraken een avond af voor de *na-begravenis*, met de naaste familie.

Bij een bruiloft werd er door de buurt ook veel werk gedaan. De *ongetrouwde* jongelui "maakten mooi". De meisjes maakten daarvoor papieren roosjes en de jongens haalden dennengroen bij de jachtopziener van het landgoed en maakten daar slingers en bogen van en versierden een paar stoelen. Dat gebeurde bij de eerste boer aan huis.

Het bruidspaar had daar al wel voor wat geestrijk vocht gezorgd en als er één bij was die harmonica of accordeon kon spelen, werd er al een beetje feest gevierd.

Wanneer de bruidegom de volgende morgen vertrokken was om zijn bruid op te halen, werd het huis van het bruidspaar versierd. De eerste boer reed het bruidspaar en de andere naaste burens de familie van weerszijden. Wanneer het bruidspaar na de huwelijksvoltrekking terugkwam, werden ze opgewacht door de jonge buurt en

die zongen dan een welkomstlied. Daarna werden ze door twee jongelui naar hun versierde stoelen gebracht. De verdere dag werden alle genodigden van eten en drinken voorzien door de naaste buren. Naderhand werd er met de naaste buren en de naaste familie nog een *na-bruifloft* gehouden.

Een logisch gevolg van een bruifloft was een kraamvisite. Vroeger kwam daar meestal een krentenbrood aan te pas. “Met de kromme arm gaan”, noemde men dat. De vrouw van de eerste naaste hielp vroeger wel bij de bevalling, maar dat was voor mijn tijd. Ook gingen de buurvrouwen een middag *kraamschudden*. De baby werd dan bewonderd en tevens werd er de nodige glaasjes boerenjongens en boerenmeisjes (respectievelijk rozijnen en abrikozen op brandewijn) gedronken.

Op kritieke momenten en bij ziekte hielp je wel eens melken bij de buren. Ook werd er in zulke gevallen geholpen om de oogst binnen te halen. Bij het dorsen hielpen de buren elkaar ook over en weer. Ook als er koeien moesten kalveren werd er vaak een beroep op de buren gedaan en als je daar een beetje handigheid in had, kwam men vaak een beroep op je doen. Omdat er op een geven moment steeds minder mensen op de boerenbedrijven werkten, is de Agrarische Bedrijfshulp opgericht, welke langzamerhand is uitgegroeid tot een zeer gespecialiseerde dienst met vaste, en goed geschoolde bedrijfshulpen op ieder gebied.

Tegenwoordig kunnen begrafenisondernemingen de gehele uitvaart verzorgen. Vaak hoeft de buurt al niet eens meer te dragen. Vrouwen helpen soms nog wel met koffie schenken en broodjes smeren en de mannen helpen met wat hand - en spandiensten bij het parkeren en het vervoer.

Bij bruifloften wordt er nog wel mooi gemaakt, maar omdat er ook steeds minder jongelui zijn, wordt dat tegenwoordig door de hele buurt gedaan. Toch helpen de laatst overgebleven boeren elkaar ook nog wel als er problemen zijn met het vee. Ook worden er nog wel gezamenlijk machines aangeschaft. Het is toch erg fijn als een buurman even bij jouw koeien gaat kijken als er één moet kalveren, als je eens een dagje weg bent. Daarvoor zijn ook ex-veehouders erg geschikt.

Tegenwoordig is het ook erg handig als een buurman, die zelf ook een melkrobot heeft, even naar jouw melkrobot kijkt, als je eens even weg bent. Het spreekwoord “Een goede buur is beter dan een verre vriend” doet nog steeds opgeld!

*Zoals dat vroeger ging:
Boerenbruifloft met
De Knupduukskes.
(foto in 1955 genomen
tijdens een bezoek aan
Oegstgeest).*

HERINNERINGEN AAN VORDEN

ENKELE HERINNERINGEN UIT HAAR JEUGDJAREN VAN DE IN 1908 IN VORDEN GEBOREN BAKKERSDOCHTER, HENNIE KOK-TER HUERNE, OPGESCHREVEN IN DE JAREN 1991/'92.

Houtverkoop

Eens per jaar was er rondom Vorden in de bossen van de diverse kastelen houtverkoop. Dat werd dan tijdig per advertentie in de kranten bekend gemaakt. Een paar weken daarvoor ging vader dan kijken of er percelen bij waren die hem geschikt leken en dat werd dan genoteerd. Soms was er een perceel waar niets anders dan dunne takken in zaten. Die werden afgekeurd, want er moest natuurlijk ook voldoende dik hout in zitten dat wat langer hitte afgaf. Als het goed weer was, gingen wij soms mee kijken. Allemaal lopen, natuurlijk. Jaren later heb ik daar nog eens rondgefietst. Die singels met houtopslag zijn allemaal verdwenen en bouwland geworden, ik kende het haast niet terug. Als vader na een verkoop eigenaar was geworden van een paar perceeltjes hout, moest één of andere boer met paard en wagen die takkenbossen naar huis brengen. Die werden achter het huis op een grote houtmijt gestapeld. Ondertussen moest er bij Ensink, of Brandenburg snel een fles brandewijn of jenever gehaald worden, want dat hoorde er ook bij.

Decemberdrukte

De tijd voor Sinterklaas en Kerst was wel de drukste tijd van het jaar. Vooral ook het deeg maken voor de speculaas was een tijdrovend werkje; en dat gebeurde allemaal met de hand, op de werkbank; bergen meel, suiker, boter en kruiden werden met de hand gekneet tot een samenhangend deeg. Koel weggezet, kon het zo een tijd goed blijven. De speculaasjes werden nog met de hand van de planken ("prenten") gesneden. Nu staan die planken in de musea. Maar als ze dan afgesneden waren, werden ze stuk voor stuk op de bakplaten gezet om gebakken te worden. Een paar weken voor Sinterklaas gingen de knechten met een paar manden voorop de fiets volgepakt met zakjes speculaasjes van een half pond, à raison van 1 kwartje, langs de huizen venten. Daar waren ze echt 'tuk' op, omdat ze 5 cent verdienden op elk zakje dat ze verkochten.

Lastige klanten

Lastige klanten hadden wij natuurlijk ook. Mevrouw Op ten Noort, van Kamphuizen, was er zo een. Ze woonde een kwartier fietsen buiten het dorp. Mevrouw Op ten Noort moest om de paar weken, als haar meisjes vrij waren, op zondagavond om zes uur twaalf kroketten hebben. Moet je nagaan! 's Zaterdags werd er dan een stukje kalfsvlees gekookt. Vooral niet te gaar, want dan kun je het niet in mooie blokjes snijden. Wanneer het afgekoeld was, werd er dan ragout van gemaakt. Precies op de goede dikte want, o wee, als het te dun of te dik was. Vader was daar heel precies in.

's Zondags konden ze dan gebakken worden in de hete boter. Nu zegt men: *dat kan nooit in boter*, maar zoals vader dat deed, gaat het wel. Eerst de boter langzaam

Het pand van Ter Huerne – het linker deel van het dubbele pand vóór Hotel Ensink (nu Bakker) – zoals afgebeeld op een oude ansichtkaart.

smelten, dan het vet afgieten, zodat het bezinsel achterblijft. Heerlijk om daarin te frituren.

Maar nu komt het: die kroketten moesten warm geleverd worden. Daarvoor was er een grote blikken trommel, met onderin een laatje voor de gloeiende houtskool. En zo kon je dan met dat zware ding naar Kamphuizen, à raison van 12 x 15 cent = 1,80. Oh ja, er moest ook nog gebakken peterselie bij.

Appels en peren drogen

Een service aan de klanten was het drogen van appels en peren. Dat ging niet altijd geruisloos. De maanden september, oktober en november waren de maanden dat de mensen met bakken vol geschild en gesneden fruit aan kwamen dragen om bij de bakker te laten drogen. Dat was uiteraard liefdewerk, maar soms was het ook wel eens een ramp. De appels konden gewoon boven op de oven uitgespreid worden en daarna ging het vanzelf, als ze tenminste niet werden vergeten, want dan bleef er van sommige soorten niets anders over dan wat kruimels. Geen bezwaar, zei vader dan, van elk ander hoopje een handjevol afgepakt en zo was dat weer geregeld. Vraag niet wat voor prutje men dan 's winters te eten kreeg.

Met peren ging dat anders. Die moesten eerst half gaar gestoomd worden voor ze gedroogd konden worden. Daarna moesten ze op kranten op bakplaten in de oven. Dat lukte soms helemaal niet en dan werd het een papje, ook al werd bovenbeschreven methode toegepast. Maar zo nauw moet je niet kijken, men was altijd tevreden. Maar vader was dan ongenaakbaar, want de bakplaten waren dan helemaal schraal geworden en ongeschikt om op te bakken. Ze moesten dan opnieuw ingevet worden, wat dan met de nodige krachttermen gebeurde.

Hoog water in de Achterhoek

Ik kan me nog goed herinneren dat bijna ieder jaar de Vordense Beek overstroomde. Dan stond de wei van Lebbink blank, evenals het uiterste stukje van onze tuin, want daar liep de beek langs. De tuin liep hoog op naar het huis.

Als er 's winters sneeuw lag en het had flink gevoren, konden we thuis de schaatsen onder binden en door de tuin naar het ijs lopen. Dat deden de kleinsten. De grotere kinderen mochten naar de gracht rond Kasteel Vorden. We kregen dan een paar centen mee voor de baanveger. Die man was dan dolgelukkig.

Ik begon toen zo'n beetje met schoonrijden, tot grote ergernis van de hardrijders en van de groepen die lange slingers maakten. Ongelukken gebeurden er echter nooit, want als het gevaarlijk werd, vloog je gauw de wal op; dollé pret!

Het hoge water van '26-'27 staat me nog steeds helder voor de geest. In Zutphen stonden verschillende straten blank en tussen 't Graffel en hotel Het Jachthuis, net buiten Warnsveld, ging het trammetje ook door het water. Dat punt is ook hemelsbreed niet zo ver van Wichmond en Baak. Alles stond onder water. Op oudejaarsdag moest ik met een grote doos saucijzenbroodjes naar kasteel 't Suderas, in Vierakker. Even voorbij kasteel Hackfort stond links en rechts van de weg water. De straat nog net niet, maar toen ik terugkwam, fietste ik al door het water en het bleef maar stijgen, dat vergeet ik nooit. Telkens bij hoge waterstanden zie ik de straat waar ik toen fietste weer in mijn gedachten.

(ons ter hand gesteld door haar zoon, Wim Kok, Zelhem)

MELKVAARN MET PEERD EN WAGEN

D. VAN VELDHUIZEN

A'j een botterfabriek hebt, of begint, zoas in Vorden in 1893, mo'j ok melk hebben. A'j lid waarn van de coöperatieve botterfabriek, mos de melk van ow bedrijf ok naor die fabriek toe. Zeet dan maor 's um die melk naor de fabriek te kriegen. As fabriek kon ie dan ok verordeneren dat de melk deur de boeren zelf maor naor de fabriek ebrag mos worden, maor al die *cowboys* 's margens vrog op pad: dat was ok nog al wat.

De fabriek had toen uut-evonden um enkele kleinere (boeren-)bedriefkes in te schakelen. Heel vake waarn der bie die kleinere bedriefkes te weinig inkomsten veur een goed bestaon. Meestal was daor dan wel mankracht en peerdekrach beschikbaar, waormet dan 'eprobeerd mos worden um nog enige bieverdienste te kriegen.

De fabriek, die dus belang had bie geregelde melkanvoer, besteedd'n onder gegadigden de zogenaamde melkritten an. 't Gebied van Vorden dat leveringsplichtig was an de botterfabriek worden hiertoe in wiken in-edeeld. Veur elk gebied kon der in-eschreven worden deur een, en ok wel deur meer personen. Die aanbesteding vond jaorlijks plaats in 't Nutsgebouw. Degene die volgens de fabriek de beste, dus de leegste pries had, werd an-esteld als melkvaarder en bleef dat veur een jaor. Hee mos dan de melk van een antal boeren naor de fabriek brengen en dan ok dezelfde margen de läöge bussen weer terugge brengen. Dat werk was äözen, waor de keerls trouwens wel erg hendig in waarn. Met een flinken zwaai de bussen (40

Op disse foto zeet ielle een paar mansleu met peerd en wagen vol met melkbussen bie de Botterfabriek ('autowagens' neumd'n zee die), zoas zee toendertied uut-emonsterd waarn.

liter) op de (platte) wagen zetten, dat was met reg äözerieje. Veural in de wintertied was dat gen plezierig wark. Wat der ok nog bie kwam, was dat 't melkgeld in een tuutje um de veertien dagen bie de betreffende busse onder het lid an-ebrag worden. Zo kon dat toen nog.

Met die aanbesteding ging der ok wel 's wat mis; zo as bievueurbeeld a'j iets te hoge inschreven, zat ie d'r mooi näös, of ok wel da'j an twee ritten vaste bleven hangen en ie konnen dat niet bolwerken. Dan mos'ie der weer ene kwiet zien te raken an een anderen melkvaarder die bievueurbeeld gin rit had ekregen en die toch wel geerne met wol doen.

Ok wel aardig um an 't ende van dit verhaal dat ik hier op-eteikend hebbe, te vertellen, is 't volgende: 't melkvaarn mos in de oorlogstied deurgaon en um 't dan veur mekare te kriegen dat de peerde niet evorderd worden deur de Duitsers, worden der nog al wat trucjes bedach um der veur te zörge dat de peerde veur het werk bie huus en 't melkvaarn beholden bleven. Op Klein Hietveld hadden ze bedacht dat a'j een paar fleskes met gekleurd vocht bie 't peerd zetten en der bie verteld'n dat het dier *krank* was, dat 't wel zol helpen um niet evorderd te worden. 't Was inderdaad elukt: 't peerd werd niet met-enommen.

Hier zeet ielle een paar mansleu met peerd en wagen. 't Löt nog 's 't gebruik van peerd en wagen in de jaorn veur 'n oorlog zeen. Dit is nog zo'n olden wagen zo a'j die vrogger hadden. De mansleu die d'r op zit bunt Willem Bannink en zin zönne Gerrit. Zee bunt hier bie de Cooperatie, en eier af te levern en waarschiynlijk ok um meal te halen. Daor achter kump ok net een melkwagen an. 'n Manspersoon daarop is Get (Gerrit) Hissink, van Klein Hietveld, ook wel genaamd Get Hissink, van Damhaar.

(Disse foto's bunt over-enommen uut 'n olden film, die in 1938 over allerhande bedrievigheid in Vorden was emaaft en waarvan onzen plaatsgenoot, Joop Groot Nuelend, veurig jaor foto-afdrukken hef emaaft.

Naschrift

Dit artikel oaver *melkvaarn* is op-eteikend en an-eleverd deur ons lid, de heer D. van Veldhuizen, old-Vordenaar, geboren en getogen in Hackfort, op De Klopper. Hee woont noe in Nijmegen (red.).

GERHARD NIJENHUIS' HERINNERINGEN AAN DE HEEGHERHOEK

Voorwoord van de redactie

Het hiernavolgende artikel betreft een weergave van een interview dat werd afgenomen door mw. Margreet Gründemann, schoondochter van de heer Nijenhuis. Zij deelde ons hierover desgevraagd nog het volgende mede:

Ik interview al enige tijd oude mensen voor Het Gelders Archief en Landschapsbeheer Gelderland in het kader van het project Oral History. Ons is geleerd dat het niet om waarheidsvinding gaat, maar vooral om wat de mensen zich zelf herinneren. Soms is dat helemaal in tegenstrijd met wat andere mensen vertellen over dezelfde gebeurtenis, maar dat doet er niet toe. Ieder heeft zijn eigen herinnering. Ik vind dus ook dat het er niet om gaat of het een mooi verhaaltje wordt, waar geen onvertogen woord in voorkomt, maar dat het gaat om het hele verhaal van vader Nijenhuis.

Het is dan ook goed om jullie te vertellen dat ik met vaders toestemming dit verhaal met de bijbehorende geluidsopname opgestuurd heb naar het Gelders Archief. Het zal te zijner tijd ook gepubliceerd worden in een boekje van Landschapsbeheer Gelderland met verhalen over hoe er in vroeger tijd op de landgoederen en boerderijen in Gelderland geleefd werd.

GERHARD NIJENHUIS, GEBOREN OP 16 MAART 1916, OP BOERDERIJ MAATMAN, IN DE HEEGHERHOEK IN VORDEN, DEELT DE VOLGENDE HERINNERINGEN MET ONS.

Ik weet heel weinig van mijn voorouders. Ik weet niet hoeveel generaties Nijenhuis er op Maatman hebben gewoond, maar in de achttiende eeuw woonden er al “Nijenhuizen”. In 1735 is een Jan Nijenhuis getrouwd met een meisje van Maatman. Ik herinner me van mijn grootmoeder van vaders kant dat ze in de keuken in één van de twee de bedsteden sliep, waar soms haar voet, met een rode knobbel er op, uitstak. Deze grootmoeder kwam van Eggink, van Leunk. Als je van

de rotonde bij Vorden rechtdoor Hackfort in gaat, voorbij de Kruisdijk, dan heb je eerst links een boerderijtje en een eindje verderop rechts, een eindje van de weg af, nog een boerderij. Dat was Leunk.

Maatman was 4,5 tot 5 bunder groot. Ongeveer de helft van de grond lag bij huis, de andere helft op Heijink Blek.

Aan de Heegherhoek is de eerste boerderij links Maatman, rechts Brinkerhof, Daar woonde toen Korenblik. Dan kwam er een klein huisje, daar woonde, toen ik jong was, de Rijksveldwachter Bos. Ome Bos, zeiden we. De derde boerderij heette de Heeghe Daar woonde Bargeman. Die was nog familie van mijn moeder. Zij heette

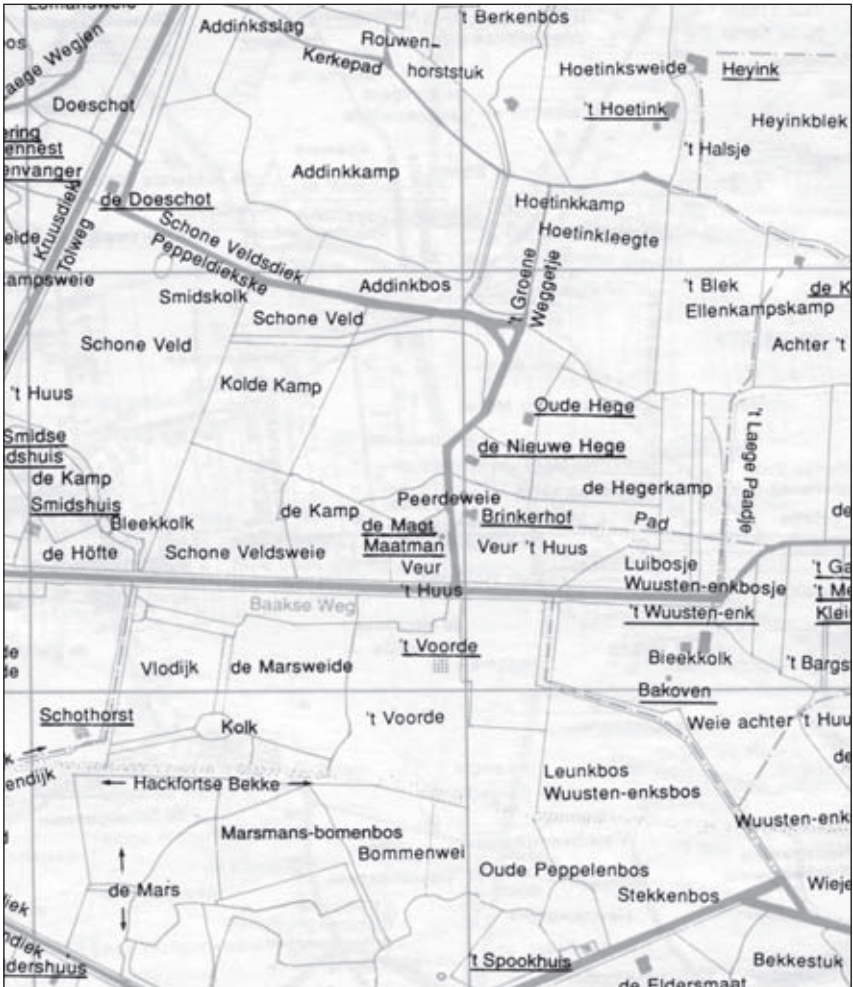
Dientje Bargeman en kwam van het Stroo, aan de Stroodijk. Bij de Heeghe kon je rechtuit, door Hoetinks Leegte, tot aan de dwarsweg van Vorden, naar het Addink. Links had je het Peppeldiekske, met die lange peppels. En dan kon je niet verder. Daar had je een boerderij. Dat was Hoetink en links stond een villa. Daar woonde generaal Tonnet. 50 meter naar rechts had je het Blek. Daarachter woonde Bertus Rouwenhorst, die dikwijls ruzie had met zijn vrouw.

Het oude Maatman (foto dateert waarschijnlijk van omstreeks 1870)

In mijn kinderjaren werden de akkermaalsheggen gerooid en bij de bouwkamp gevoegd. Omdat Hoetinks Leegte een *eigen weg* was, hadden we een smalle strook land naar Wuestenenk aan de Hackfortsweg, als uitweg. We hadden bouwland en weiland. Het was een gemengd bedrijf.

Bij huis was een weiland tussen het huis en de straatweg. Bij hoog water kon je zien dat daar vroeger singels geweest waren. Aan de andere kant van het huis was een paardenweitje. Voor het huis was eerst het *höfken* (groentetuin) en dan een bouwkamp. Over de sloot met kolk lag weer weiland. Dat weiland was erg schraal, omdat er vroeger ijzeroer was opgegraven. Die oer was nog een gevolg van hoog water, als de 'Vordense Bekke' over liep. Rechts van de groentetuin liep een pad met links een beukenhaag en rechts een meidoornhaag, naar de kamp. Daar stond een pruimenboom, een *Spek-kerse* en een Spaanse kers. Verderop stond een vierroedige haverberg, met ruimte eronder. Links van het höfken liep een pad met een meidoornhaag langs het weiland naar het vunderke, bij de straatweg. Links van de kamp was een smalle strook weiland als verbinding tussen de beide weilanden. In het weiland bij huis stonden appel- en perenbomen; *Zieden hempkes*, niet van die grote, zure appels. We hadden ook *Pediezen* -die waren groter- en *Wienzoern*, *Haagjes* en *Bellefleuren*. Later heeft mijn vader nog een paar Goudrenetten gekocht. Er stond een notenboom en een paar pruimenbomen en later ook nog een *Sukerpere*.

Kaartdeel met de Heegherhoek. Uit: *BOERDERIJ- EN VELDNAMEN IN VORDEN*. (R. Kater, J. van den Broek en B. Bargeman; redactie Loes H. Maas en A.H.G. Schaars; Stichting Staring Instituut/mr. H.J. Steenbergenstichting.

Al dat fruit werd in de kelder bewaard, evenals de eetaardappels. We aten veel fruit, maar de spreuwen aten ook veel op.

Het voorhuis was in 1870 vernieuwd. Het achterhuis was veel ouder. De deel lag lager dan het voorhuis en had een lemen vloer, waarop gedorst werd met dorsvlegels. Mijn vader heeft de potstal, met ommuurde mestvaalt en gierkelder laten verbouwen met geld van de boerenleenbank.

Op de deel stonden vier of vijf koeien en een paar pinken en kalveren. Er was een

varkensschuur, maar op de deel hadden we ook varkens. Naast dat varkenshokje achter op de deel, links van de grote deur, was de WC, 't huuske. Daarvóór was weer een kalverhokje en dan kreeg je de paardenstal.

En dan kwam er nóg een kamertje en daar woonde ome Jan, een halfbroer van mijn vader.

We hadden ook kippen. Toen ik klein was, hadden we een haan, een Silverbrakel en een stuk of tien kippen. Ze hadden een paar zitstokken achter, bovenin de koestal. In de achterdeur zat een kippengat. Onze kippen legden witte eieren. De burens hadden Barnevelders en die legden bruine eieren. Hun kippen legden wel eens bij ons in de nesten en omgekeerd. Dan konden we de eieren wisselen. Toen de eieren duurder werden, kregen we meer kippen. Eerst in een hok achter de varkensschuur, later in grotere hokken in het paardenweitje. Toen werden de kuikens niet meer uitgebreed door een broedse kip, maar door een broedmachine die verwarmd werd met petroleum.

Opoe kreeg iedere morgen een geklutst ei. Wij kregen 's zondags ook wel een gekookt eitje. Verder alleen maar als er een ziek was en met Pasen. De eitjes die over waren, legden we in de winkelkorf en die gingen naar Albers, de winkel van 'koloniale waren'. Daar kreeg je er één of anderhalve cent voor. En dan kochten we suiker en zo meer.

De melk werd ook verkocht. We dronken zelf ook ruim melk. De melk ging door een zeef in de melkbus en mijn moeder schepte er dan wat uit voor eigen gebruik. De rest van de melk ging in bussen op de kruiwagen naar de straatweg. Er kwam een melkrijder uit Hackfort, die nam de melk mee naar de fabriek. Als hij de bussen

Jan Bettink, van boerderij Baank, aan het bouwen/bouwen (ploegen) met paard. (foto Henk Braakhekke, medio jaren '60)

terugbracht, lag er wel eens een pakje boter op. Moeder mengde altijd de roomboter met margarine. Dat was goedkoper. Ondermelk en karnemelk kwamen ook terug. De ondermelk (met roggemeel) was voor de varkens. De karnemelk was voor de pap. We hadden altijd twee bussen in gebruik, die stonden op het *melkrek* voor het huis, onder de perenboom.

We moesten als kind meehelpen: kippen voeren, eieren uithalen, aardappels schillen, enz.

Mijn broer Herman, was 4 jaar ouder dan ik. Na zijn schooltijd ging hij werken bij buurman Wuestenenk. Mijn zus Gerritje moest binnen helpen. Ik moest 's zaterdags om het huis schoonmaken met de *berken bessem* en harken. Bij het melken waren de koeien *gespannen* en 's zomers moesten we dan vliegen weggagen. En ik moest ook altijd zorgen dat er brandhout bij de kachel was. Er waren knotwilgen langs de sloten. Die werden om de zoveel jaar afgehakt en er stonden ook elzen en essen. Die werden gerooid voor brandhout. Met de spanzaag werden blokjes gezaagd, die weer gekloofd werden. Ze werden dan achter het huis opgestapeld, onder een afdakje.

Het meeste brandhout haalden we bij ome Harm, in Warken. Als je bij het Jachthuis rechtsaf ging en dan het spoor over en dan, een eindje verder rechts, was daar zijn boerderijtje. Ome Harm was een broer van mijn vader en hij werkte bij boeren in de buurt. Hij had zelf maar een klein stukje grond, maar hij had ook een stukje bos en wij haalden ieder jaar met de wagen een vracht brandhout bij ome Harm. Daar waren soms vrij dikke stammetjes bij. Dan werden die stammetjes thuis, door ome Jan meestal, in blokjes gezaagd.

We hadden in de winter één kachel aan. Die stond een eindje in de kamer. Het fornuis stond tegen de achterwand aan. Daar was een oude vuurplaat. Die kachel stond meer naar voren. Zo kon je er omheen zitten. Op de rand kon je je voeten warmen. In die kachel werd dat hout in verstoekt maar ook wel eierkolen.

In de keuken lag een vloer van rode en blauwe estrikken. 's Zaterdags werden de stoelen en de tafel aan de kant gezet en dan werd de andere kant met een paar emmers water en een schrob-bezem schoongemaakt. Door de week werd na het middageten geveegd met een *huttentut*-bezem. Daarna werd er een handje zand gestrooid en met schone klompen werd de vloer dan gepolijst. Die werd op den duur wel een beetje dun. 's Zaterdags werden de klompen geschuurd, evenals de geelkoperen *pomppiepe*. Dan werden ook de straatjes geschrobd en alles om het huis aangeharkt door de grotere kinderen.

Een eindje van het huis stond een grote *essenstobbe*. Tientallen, of misschien wel honderd jaar oud. De dunnere stammetjes die erop groeiden, werden gebruikt als gieriehout, voor stelen van de dorsvlegels en voor de bezems.

De takken werden tot takkenbossen gebonden. De *bosmiete* stond achter het huis.

In het schuurtje voor het huis stond een fornuispot. Daar werden de aardappels voor de varkens in gekookt. En daar werden die takkenbossen voor gebruikt. Met de hiep werd het hout op een poer en in stukken gehakt en vervolgens onder in het fornuis gestopt.. Mijn moeder zorgde ervoor dat de varkens gevoerd werden.

De aardappels voor de varkens verbouwde mijn vader bij huis en ook op Heijink Blek. Die aardappels werden gerooid en ingekuuld. Naar behoefte werd er een kuil open gemaakt en dan werden er in een hoek van het schuurtje, bij de fornuispot, aardappels gestort en vandaar gingen ze in de fornuispot. Ik heb ook vaak gestookt.

Dat vond ik wel leuk werk. 's Avonds, in het donker, kon je daar lekker zitten.

Er werd ook rogge verbouwd. De rogge werd gedorst. Eerst met de dorsvlegel op de deel, later met de dorsmachine. Die stond bij Bosmanshuis. Als je bij de Kruusdiek linksaf ging, had je een eind verder links boerderij Bosmanshuis. Daar aan de overkant stond een schuurtje met daarin de dorsmolen. Die ging in die tijd 'rond' langs de boeren. Er was wel iemand bij die er verstand van had. De dorsmolen werd met een paard van de ene boerderij naar de ander gesleept.

De gedorstte rogge ging in zakken naar Gerritsen de molenaar, aan de Hackfortseweg, in Vorden. Het stro kwam in de hilde en op de balken van het achterhuis. De hokken van de varkens werden met stro gestrooid. Een deel van het roggezaad werd extra schoongemaakt in de kafmolen en dat ging dan naar de bakker toe, die er roggebrood van bakte. Ieder uit zijn eigen zak; tenminste, dat hoopten we. En dan konden we roggebrood halen.

Wunderink sr., van de Kranenburg, aan het rogge maaien. Toen nog met de zich en de mathaok. (foto Henk Braakhekke, ca. 1970)

De koeien kregen hooi in de winter, want een deel van het grasland werd gehooid. Maar er werden ook 'mangels' verbouwd; van die grote voederbieten. Die werden gerooid en ingekuuld. In het begin hadden we nog geen *mangelmölle* om de bieten te snijden en dan nam ome Jan een mand; een tenen mand wel te verstaan. We verbouwden zelf *weerdweën*. Dat waren van die kleine knotwilgjes. En daar groeiden dan 'tenen' aan die er ieder jaar werden afgehaald. Daar werden de manden van gevlochten. Dat deed opa meestal. Ik heb ook het mandenvlechten geleerd. In die manden werden bijvoorbeeld de aardappels gedaan.

Ome Jan pakte dan zo'n mand met aan beide kanten een oor om aan te pakken en dan legde hij daar een plankje tussen. De mangels werden vervolgens met een oud broodmes in stukjes gehakt. En die werden aan de koeien gevoerd.

De varkens kregen het ook wel eens, maar meestal kregen die een mengsel van gekookte aardappels en roggemeel.

Als de varkens vet waren, werden ze verkocht. Dan moest ik mee helpen om ze op te laden en dan gingen ze naar het dorp toe, naar slachterij Poesse. Die zat achter in het dorp, aan het begin van de weg naar Almen. Daar stond ook de boterfabriek.

We slachtten in het voor- en najaar een varken voor ons zelf. Dat was altijd een hele gebeurtenis. De slagter woonde tegenover Bosmanshuis. Die kwam dus vaker slachten. Het varken werd op de ladder gehangen met een houten bak eronder. Daar werden de ingewanden in opgevangen. De darmen werden schoongespoeld met water, want er moest worst in.

Moeder maakte de worst, maar wij hielpen wel mee, vooral later. In het begin werd het varkensvlees allemaal met de hand in kleine stukjes gesneden. Moeder had zo'n worstenhoortje en daarmee werden zó, met de duim de worsten gemaakt. Niet met een molentje, dat kwam pas later.

Het spek ging in de dikke darm. Dat was voor de pannenkoek. Er werd niks gerookt. Er werd alleen gedroogd en gepekeld. Moeder maakte allemaal worstjes en die hingen op een *worstespiele* die in de *wimme* werd gehangen. Tegen de balken in de keuken waren dwarsbalkjes gespijkerd en daar kon je de *worstspielen* met de *vleisgavel* mee ophangen. Dat was een gaffel met twee ijzeren haken en daar werden de *worstespielen* in gelegd en vervolgens omhoog getild en op de balkjes gelegd. De worst was gewoon voor het middageten. De metworst en de spekworst was voor de pannenkoeken. De ham was voor de zondag, als er visite was.

's Morgens om 8 uur aten we pannenkoeken. Iedere dag, met spek, of met spekworst. Spekworst was lekkerder. Die werd lekkerder gebakken.

Dan hadden we van te voren al wel wat gegeten. Na het opstaan stond er altijd al een brood klaar, dan kon je een sneetje brood eten, en hoefde je niet met een lege maag aan het werk. Maar om 8 uur was het pannenkoeken eten. Om 10 uur dronken we koffie. Of daar nog wat bij gegeten werd,, weet ik eigenlijk niet. Misschien nog wel eens een koek of zo; een *snetje*. Om 12 uur was het middageten.

Pot-deur-mekare, dat vond ik wel lekker. *Sniebonen* en kool, verschillende soorten kool. De rooie kool kreeg je altijd apart, maar de witte en de savooje kool, daar werd koolrasp van gemaakt en dan stampot. *Pot-deur-mekare* noemde je dat. En wij kregen altijd iets na van melk. Mijn vader moest altijd een beetje pap na hebben. En dan kregen we allemaal een beetje pap na. Zoete pap van zoete melk. Zondags aten we *kloar aerpels* met groente.

Om half vijf was het 'brood etten'. Daar zat suiker op, kaas niet altijd.

Om 9 uur was het *pap etten en naor bedde*. Havermoutpap. Dat was andere pap dan 's middags, met een schepje suiker. Stroop was voor de zondag.

Vóór en na de maaltijd, drie keer per dag, behalve om half 5, werd er gebeden en gedankt.

Moeder maakte zelf wittebrood. Dan moest je naar de winkel van Albers, om zes pond 'blom' en voor 7 cent gist te halen. Moeder had zo'n vat en daar werd het meel in gedaan en dan maakte ze het deeg. Met de Kerst en zo gingen er wel krenten en rozijnen door, dan werd het krentenbrood. We bakten met Kerst en Nieuwjaar ook oliebolletjes en *niejaorsrullekes*.

Heel in het begin hadden we nog een oven buiten, maar later hadden we een fornuis met een oven. Moeder had twee blikken en daar werden dan die broden in gebakken. We mochten een sneetje wittebrood, maar we mochten niet alléén witbrood eten, er moest altijd roggebrood op. En soms, met feestelijke gelegenheden, dan was er krentenbrood..

Eén keer in de 6 weken werd er buiten de grote waskuip neergezet en daar ging alle smerige was in. Daar kwam dan een *aslaken* over, een oud laken en daar werd de houtas op gestrooid en dan werd er in de fornuisput water gekookt en dat ging dan over de was en zo werd het geweekt. En dan werd het in een schommel gedaan en gewassen. Later hadden we ook een wasbord, maar dan werd er gewassen in een teil of een emmer en dan was het wringen en schuren en zo. Onze vingers waren nog wel eens stuk. Daarna werd het gespoeld in schoon water, want de pomp stond er vlak bij. En dan werd het op de heg gehangen. Op de doornen heg. Daar waaide het niet af. Later heeft mijn vader ook een paal gezet, met draad en daar werd de was met wasknijpers aan gehangen. Maar van zes weken hadden ze dus heel wat was! Lakens en slopen en ondergoed. Maar ik weet niet of we alle weken wel schoon ondergoed aankregen.

Ik sliep op de opkamer. De opkamer was boven de kelder en als je er op kwam stond links de klerenkast. Daarin hingen de zondagse kleren en rechts was de kelderkast. Om te voorkomen, dat je je hoofd stootte, was er een kast omheen gebouwd met planken en daar stond de boter en de kaas en zo meer. Maar als je boven op de opkamer kwam, was er, rechts, naast de kelderkast een bedstee en daarin sliep ik met een van mijn broers.

Mijn grootmoeder sliep beneden in de keuken, daar waren ook twee bedsteden, een tegen de zijkant en een tegen de achterkant. Oma sliep in de zijkant en vader en moeder sliepen in de achterkant naast de haard. Ik geloof dat er nog een raampje in de achterwand zat, dan kon je vanuit de bedstee de koeien in de gaten houden. In de bedstee lag eerst uitgeschud en op maat gesneden roggestro met daarop het blauwgeruite onderbed. Daarop lagen de lakens en het dekbed. De dekbedden waren gevuld met veren en de kussens waren gevuld met haverkaf.

Er stond tegenover die klerenkast nog een tweepersoons ledikant. Daarin sliepen de andere kinderen. Als kleine kinderen sliepen jongens en meisjes bij elkaar, maar later sliep Gerritje apart.

Herman was de oudste en was vier jaar ouder dan ik. Gerritje was twee jaar ouder, dan kwam ik en dan Berend. Die was een jaar of vier jonger dan ik. en dan was er nog een nakomertje, Hendrik, maar die is niet oud geworden. Die had een heel zware geboorte, een tangverlossing, en daarbij was hij beschadigd. Hij was ook niet helemaal honderd procent. Hij is wel naar school gegaan. Het was een grote vent. Mijn vader was ook groot en fors, maar die *zat een beetje in mekaar*. Hendrik was ook zo groot en sterk.

Later trouwde Hendrik Ellenkamp met Gerritje en kwam bij ons in wonen. Op een keer hadden Hendrik en Hendrik Ellenkamp ruzie. Na dat gevecht is Hendrik naar Groot Graffel gebracht. Daar is hij in koud water gestopt om hem kalm te

krijgen. Waarschijnlijk daardoor kreeg hij longontsteking en met een paar dagen was 'ie dood.

Ik had wel allerlei karweitjes te doen, maar mijn ouders vonden school ook heel belangrijk. Ik kon goed leren. En omdat ik een beetje allergisch was voor de varkens en zo, mocht ik doorleren. Ik ben 6 jaar lang naar de ULO en de kweekschool in Zutphen gefietst. De fietsenmaker Groot Enzerink was nog wel eens depressief, maar mijn vader kon goed met hem praten en dat hielp hem goed. Daarom zorgde

Hendrik Nijenhuis op jongere leeftijd. Hier aan het melken.

hij altijd dat mijn fiets in orde was. Het onderhoud van de fiets ging dan met *toeën buul* (gratis).

Ik heb een fijne jeugd gehad met liefhebbende ouders die kerkelijk meelevend waren.

(Gerhard Nijenhuis)

VERENIGINGSNIEUWS

ONZE PENNINGMEESTER MAAKT HET VOLGENDE BEKEND:

Bent u in een royale bui?

Sinds kort beschikt Oud Vorden over een door de Belastingdienst afgegeven, zogenaamd ANBI-certificaat. Dit betekent dat onze vereniging geen schenkings- of successierechten is verschuldigd wanneer derden ons iets schenken, of in hun testament als begunstigde hebben aangemerkt.

Ook belangrijk is dat, wanneer u ons bedenkt met een gift (bijvoorbeeld in de vorm van een geldbedrag) u deze gift kunt aftrekken bij de aangifte voor de inkomstenbelasting, of - voor bedrijven - de vennootschapsbelasting.

Misschien is het goed hierover eens na te denken.....

Nadere informatie wordt graag gegeven door onze penningmeester:

Jan Bosch

(tel.0575-55 12 99)

VOORTGANGSRAPPORTEN VAN ONZE COMMISSIES

DE FOTO-COMMISSIE

Nu de meest relevante foto's uit het "Weevers' archief" inmiddels zijn uitgezocht en de meeste daarvan vrij goed zijn gedocumenteerd en ingescand, zullen de taken van deze commissie zich meer en meer gaan richten op de documentatie van oude foto-bestanden in onze archieven. Zij zal zich ook richten op het verwerven, c.q. kopiëren (inscannen) van oude, historisch interessante collecties, betrekking hebbend op Vorden, die er zich ongetwijfeld nog binnen onze gemeenschap bevinden.

Maar, de commissie heeft dringend nieuwe medewerkers nodig, omdat enkele oudere commissieleden vanwege mobiliteits- en/of gezondheidsproblemen hebben moeten afhaken.

Wij doen hierbij een beroep op geïnteresseerden onder onze leden om zich voor deze interessante werkzaamheden aan te melden.

DE ARCHIEF-COMMISSIE

De Archief-commissie gaat gestaag door met het digitaliseren van ons boekenbezit. We zijn haast zover dat alle boeken in de computer staan. Dat wil zeggen, boeken worden geregistreerd, krijgen een nummer en er wordt een zeer korte omschrijving van de inhoud gemaakt. Dat is echter niet voldoende; een boek kan over verschillende onderwerpen gaan. Dit betekent dat alle boeken nog een keer door onze handen gaan om de inhoud daarvan verder te bestuderen en ook die in de computer in te voeren, zodat in geval er een vraag binnenkomt over een bepaald onderwerp, alle boeken waar dat onderwerp in besproken wordt, op het scherm worden getoond.

De praktijk heeft geleerd dat we liever geen datum moeten noemen waarop we verwachten dat alles klaar is. Dit laatste ook al niet om reden van het feit dat we nog steeds boeken, e.d. voor ons archief mogen ontvangen.

Hoogtepunt van dit jaar was wel het in ontvangst mogen nemen van een belangrijk deel van het verzamelde werk op oudheidkundig gebied van de heer Jaap van den Broek. U hebt hierover onlangs in Contact kunnen lezen.

Naast onze boeken hebben we nog diverse documenten en artikelen, onder andere uit kranten. Die documenten worden allemaal gelezen, gedigitaliseerd en opgeborgen. Dat gebeurt op zodanige wijze dat, in geval van een vraag, het betreffende artikel of document snel kan worden teruggevonden.

Ook is voorzichtig een begin gemaakt met het op internet toegankelijk maken van ons archief. Onze voorzitter, Wim Ruitkamp, heeft zich ook op dit onderwerp geworpen, zodat ons archief binnenkort vanuit huis geraadpleegd kan worden. Om meer over details te weten te komen zal een tocht naar ons archief moeten worden gemaakt. Maar, het bestuur en de archiefcommissie hebben besloten dat boeken niet kunnen worden uitgeleend. Reden daarvoor is dat veel boeken en documenten

in te slechte staat zijn om mee naar huis te worden genomen. Wel is het straks mogelijk tegen een kleine vergoeding kopieën te maken van het gevraagde artikel. De Archief-commissie is zich er van bewust dat het eind van de werkzaamheden nog lang niet in zicht zijn. Maar de sfeer tijdens onze bijeenkomsten is zeer goed en de werkzaamheden zijn interessant. Met andere woorden: de continuïteit is verzekerd.

(namens de archiefcommissie, Rob van Overbeek)

GENEALOGIE-COMMISSIE

Deze commissie onderzoekt de stamboom van de familie Gallego. Als dit onderzoek klaar is, kan het gepubliceerd worden, of op de website van Oud Vorden worden gezet. Van deze commissie maken de volgende leden deel uit: E. Kamerling (voorzitter), G. Emsbroek, G. Jensma.

De heer Kamerling kan benaderd worden voor genealogische gegevens betreffende bekende Vordense families.

COMMISSIE GEVELSTENEN

Zoals de periode in de winter wel eens wordt gekenmerkt door een winterslaap, is de afgelopen periode van de Commissie Gevelstenen gekenmerkt door een zomerslaap. Om kort te gaan, in de afgelopen maanden is er niet veel gebeurd om een eind aan het project te maken. Een belangrijke factor hierbij is dat de hoeveelheid werk welke te maken heeft met de inventarisatie van alle namen en gevelstenen van woningen in de dorpskern door alle commissieleden was onderschat. Het blijkt dat het erg moeilijk is in het verleden te duiken, vooral bij oudere panden. De bewoners kunnen zich de vorige bewoners nog herinneren, maar voor de gegevens van bewoners van de periode voor de Tweede Wereldoorlog ligt dat veel moeilijker. En juist dit soort gegevens wil de commissie graag vermeld zien in de geschiedenis van een woning. Daarom is het ook een klein wonder dat een uitzonderlijke naam van de woning Nieuwstad 1 nu vermeld kan worden. De naam was, of beter: is, vrijwel onleesbaar en leidde in eerste instantie tot een lijstje met vele mogelijkheden.

Geen van de bevonden namen was juist. Later, tijdens een gesprek met de oorspronkelijke bewoners, bleek dat de gevelnaam was: CORDIS BURGO. De betekenis daarvan zal pas duidelijk worden na publicatie van het werk van de commissie.

Tijdens een laatste bijeenkomst is geconcludeerd dat de mutaties in de opgestelde stukken zo frequent kunnen voorkomen dat het ondoenlijk is hiervan een boekwerkje te maken. Geheel in de lijn met de nieuwe ontwikkelingen op internet stellen we ons

voor de publicaties over gevelstenen en woningnamen op te nemen als onderdeel van de website van de Vereniging Oud Vorden. Dit heeft de volgende voordelen:

1. Indien er aanpassingen of uitbreidingen nodig zijn, dan kunnen deze op eenvoudige wijze worden gerealiseerd.
2. Toegepaste veranderingen of toevoegingen hoeven niet te wachten op een nieuwe uitgave: onverhoopte errata kunnen snel worden aangepast.
3. Als er Vordenaren bezig zijn met het inventariseren van boerderijnamen en dergelijke, dan kunnen deze mede opgenomen worden in de publicaties over de panden binnen de dorpskern. Een stroomlijning van de verschijningsvorm kan beide publicaties versterken.

Van alle beschikbare gegevens -en dat zijn er gelukkig al vele- zullen nu nieuwe, te publiceren bladen worden gemaakt. De hoofdindex bestaat uit de straatnaam, op de website uiteraard op alfabet, gevolgd door een huisnummer. Daarnaast kan ook worden gezocht van (woning)naam, naar straat en huisnummer. Er is nog veel te doen: 2011 is het jaar van beëindiging van het project. Dat hoopt onderstaande commissie van harte.

(Han Bruggert, Gerrit Emsbroek, Johan Norde en Gerrie Rossel)

SCHENKINGEN

Van Henco en Tineke Elbrink: oude documenten, krantenknipsels en foto's, afkomstig van en verzameld door hun vader, wijlen de heer Herman Elbrink.

Van de heer Jaap van den Broek: een grote hoeveelheid documenten en mappen met studiemateriaal, door hem over vele jaren samengesteld en verzameld.

Van Drukkerij Weevers: een doos met krantenknipsels.

Van de heer Jaap Kettelerij: een map met bescheiden.

Van een onbekende schenker: een foto uit 1903, waarop het personeel van het NS-Station staat afgebeeld (binnengebracht bij de Veiling-cie).

Van de heer G. Berendsen, enkele ingelijste vooroorlogse foto's.

De heer Jaap van den Broek overhandigt de resultaten van vele jaren historisch onderzoek dat door hem was verricht aan de Archief-commissie van onze vereniging.

VAN DE REDACTIE

KEEN VORDENSE SCHILDER

JAN KOST werd op 12 december 1914 in Vorden geboren in het huis aan de Dorpstraat, waarin nu de fysiotherapeuten Heersink en Dekker hun praktijk uitoefenen. Zijn vader was commissie en zijn moeder dreef daar een kruidenierswinkel.

Toen Jan naar de Ambachtschool zou gaan raadde zijn familie hem aan het snidwerk te kiezen, net als zijn grootvader. Jan wist echter precies wat hij wilde en dat was: schilder worden.

En dat werd hij ook: na de school kwam hij in dienst van het Vordense schildersbedrijf van Jörissen. Zijn opleiding was echter nog lang niet voltooid en hij volgde een dag per week schilder- en tekenlessen aan de Nijverheidsopleiding in Arnhem, waar hij een opleiding kreeg als reclameschilder. Ook haalde hij de Nijverheidsakte. Tekenen, die hem de bevoegdheid gaf tot het geven van lessen.

Tijdens zijn werkperiode bij Jörissen maakte hij al reclameontwerpen. Een van zijn eerste werkstukken was het handelsmerkschilderen voor de horstelfabriek van Haverkamp. Dat teverlede hem vijf gulden op!

Tekenen en schilderen waren zijn grote liefde en aan het einde van de laatste wereldoorlog nam hij de grote stap en ging als zelfstandig ontwerper en tekenaar-schilder van start.

In de tijd daarna heeft hij veel werk verzet. Hij maakte veel reclameontwerpen en vervaardigde ook tekeningen voor romans en andere boeken. De boekomslagen voor "Uit kroniek en volksmond van de Achterhoek", geschreven door zijn oom Hendrik Odink en voor "Oud Achterhoekse Boerenleven" van H.W.Heuvel zijn onder anderen van zijn hand.

Voor het schilderblad maakte hij vele illustraties en hij deed vaak mee aan competities. Daarvoor kreeg hij veel waardering en won hij een groot aantal prijzen.

Na zijn huwelijk in 1950 woonde hij eerst in het pand achter kapper Beernink en daarna op verschillende plaatsen in het dorp. Het laatste aan de Hertog Karel van Gelreweg, waar hij op 13 juni 1975 overleed. Zijn vrouw woont nog steeds op dit adres.

Voor de Vordenaren is Jan Kost vooral bekend als tekenaar/schilder van huizen, boerderijen en landschappen in en om Vorden.

In vele woningen in Vorden hangen een of meer kunstwerken van hem.

Om alle belangstellenden kennis te laten nemen van het werk van deze bekende Vordense schilder wordt door de Vereniging "Oud Vorden" in samenwerking met de Vordense bibliotheek een tentoonstelling in de bibliotheek ingericht. Vele Vordenaren hebben daarvoor hun kunstwerken ter beschikking gesteld, waaronder een aantal dat nog in het bezit is van zijn vrouw.

Van woensdag 6 mei tot en met zaterdag 6 juni a.s. is de tentoonstelling geopend. Tijdens de openingsuren van de bibliotheek. Een unieke kans voor belangstellenden om een groot aantal kunstwerken van Jan Kost bijeen te zien. Iedereen is hartelijk welkom.

Het bovenstaande was destijds de aankondiging voor de tentoonstelling van werken van de Vordense kunstenaar Jan Kost, zoals deze in 1992 door onze vereniging, in samenwerking met de Openbare Bibliotheek, was georganiseerd. Nu wij dit - bijna 20 jaar na dato - nog een keer willen doen, is het achterhalen van zijn werk een stuk minder eenvoudig geworden.

Wij doen hiermede nogmaals een beroep op onze leden-lezers om werken van zijn hand op te sporen en aan ons kenbaar te maken. Graag willen wij er nog op wijzen dat wij ook bijzonder geïnteresseerd zijn in zijn reclamewerk. Velen zullen zich nog het reclamebord "De man van de Knakworst" herinneren. Dat was ook van zijn hand. We weten dat hij voor diverse (voormalige) Vordense bedrijven reclamewerk heeft gemaakt en doen daarom een beroep op hen die eventueel schetsmatig of echt

uitgangsmateriaal van dit type werk in bezit hebben.

Ten overvloede wijzen wij er nog een keer op dat wij geenszins van plan zijn origineel werk van hem ten toon te stellen. Het zal een ‘digitale’ tentoonstelling betreffen, waarvoor wij overigens wel een fotografische opname van bedoelde werken zullen moeten maken. Daarvoor maken wij graag een afspraak met u en zullen opnames van kunstwerken normaal gesproken bij u thuis komen maken.

(Hennie Rossel)

GELEZEN

Voor wie geïnteresseerd is in de geschiedenis van de Achterhoek is er een prachtig boek verschenen. Het handelt over de periode van 1567 tot 1627, een groot gedeelte van de Tachtigjarige oorlog dus.

Het boek heet: **Groenlo in de Tachtigjarige oorlog, de Achterhoek als strijdtoneel** en het is geschreven door drs. J.E. van der Pluim, historicus uit die plaats.

Het gaat niet alleen over Groenlo, maar ook historische plaatsen als Bredevoort, Lochem, Doetinchem, Doesburg en Zutphen worden besproken.

Veel aandacht wordt er ook besteed aan de ellende die deze oorlog met zich mee bracht voor het omringende platteland en de dorpen in deze streken, waarvan de bevolking tientallen jaren gebukt ging onder plunderingen en verkrachtingen door alle bij deze oorlog betrokken partijen. Zo erg zelfs dat geschreven wordt van een totaal verlaten platteland in bepaalde perioden.

Het boek is voor € 24,95 te koop bij de VVV in Groenlo, maar kan ook via internet besteld worden via de website www.stadsmuseumgroenlo.nl

(Wim Jansen)

TEN SLOTTE:

VERZOEK:

Er zijn er onder onze leden die graag onze ‘avonden’ zouden willen bezoeken, maar om redenen van beperkte mobiliteit geen mogelijkheid zien om op eigen gelegenheid te komen. Graag horen wij van zowel betrokkenen, als van leden die uitkomst zouden willen bieden, om zich bij een van onze bestuursleden kenbaar te maken, zodat wij voor betrokekn personen een vervoersmogelijkheid kunnen regelen.

VORDENSE KRONYCK

28e jaargang, no. 2, december 2010

<i>Inhoudsopgave</i>		<i>pag.</i>
Van onze voorzitter		2
Naijver in 19e-eeuw Vorden	<i>A.J.C. Viersen</i>	3
De buurt	<i>D.W. Borgman</i>	8
Herinneringen aan Vorden	<i>Hennie Kok-ter Huerne</i>	11
Melkvaarn met peerd en wagen	<i>D. van Veldhuizen</i>	14
Gerhard Nijenhuis' herinneringen aan de Heegherhoek		16
Verenigingsnieuws		24
Voortgangsrapporten van onze commissies		25
Schenkeningen		27
Van de redactie		28
Gelezen		29
Ten slotte		29